

Ženské pokrývky hlavy v okolí Myjavy

Metodická příručka

CENTRUM TRADIČNEJ
KULTÚRY V MYJAVE

© 2023

Použité fotografie sú z archívu Centra tradičnej kultúry v Myjave.

Zostavili: Katarína Mičicová, Jana Pakosová
Odborná spolupráca: Lucia Franická Macková
Jazyková korektúra: Miroslava Obuchová

Vydalo Centrum tradičnej kultúry v Myjave, OvZP TSK

Predslov

Tradičný odev myjavskej oblasti je jedným z najvýraznejších tradičných odevov Slovenska. V priebehu vývoja folklorizmu sa vo folklórnych kolektívoch modifikoval podľa ich potrieb tak, že z pôvodného odevu často zostalo len torzo. Najvýraznejšou súčasťou tradičného myjavského odevu je dievocký a ženský ručník.

Šatka ako kus tkaniny rôznych veľkostí, materiálov, farieb a spôsobov viazania je ako pokrývka hlavy žien všetkých vekových kategórií písomne a ikonograficky doložená od 18. storočia. Nosila sa na všedné aj sviatočné príležitosti a bývala zdobená vyšívaním alebo čipkami. V priebehu prvej polovice 20. storočia postupne nahradila čepiec, ktorého nosenie zanikalo.

Základnou súčiastkou tradičného odevu vydatej ženy bola pokrývka hlavy (ručník, čepiec, šatka). Jej vznik a vzhľad súvisel s klimatickými a ekonomickými podmienkami, no ovplyvnili ju najmä sociokultúrne kontexty. Najčastejšou pokrývkou hlavy vydatých žien na Slovensku bol čepiec. Jeho tvar závisel od základného účesu. Čepiec mal aj symbolickú a informačnú funkciu – nielenže informoval spoločnosť, že žena je vydatá, ale podľa jeho zdobení a dekoratívnosti bolo možné zistiť aj to, či je žena prvý rok po svadbe, či má deti a koľko.

Úlohou tejto metodické príručky je objasniť čitateľom terminológiu, starostlivosť a odevný kontext ručníkov a čepcov v myjavskej oblasti. Je doplnkovým materiálom ku kurzom viazania ručníkov a k metodickým videám dostupným na youtubovom kanáli CTK Myjava a na webovej stránke folklornamapa.sk.

V závere sa nachádza aj použitá a odporúčaná literatúra, tipy na rôzne webové stránky s teoretickými aj praktickými informáciami k tejto problematike. Všetky použité fotografie sú z archívu Centra tradičnej kultúry v Myjave. Nárečové slová sú písané kurzívou v jednoduchej fonetickej transkripcii a nie sú v texte prekladané, aby sa čitateľ s touto terminológiou zžil a v praxi ju aj správne používal. Veríme, že príručka bude pre vás prínosom.

Obsah

<u>Vysvetlenie pojmov</u>	4
<u>Odevný kontext</u>	5
<u>Účes pod ručník a čapec</u>	8
<u>Ručník</u>	9
Materiál	9
Rozmery	11
<u>Starostlivosť</u>	
Pranie	11
Škrobenie	11
Žehlenie	12
Skladanie	12
Viazanie	15
Starostlivosť o naviazaný ručník a jeho skladovanie	19
<u>Čepiec/čapec</u>	20
Materiál a zdobenie	20
<u>Starostlivosť</u>	
Pranie, škrobenie	21
Žehlenie	21
Skladanie a skladovanie	22
Viazanie	24
<u>Odporúčané stránky a literatúra</u>	25

Vysvetlenie základných pojmov používaných v myjavskej oblasti

ručník – ženská pokrývka hlavy. K pracovnému a všednému odevu ho nosili všetky vekové kategórie žien, k slávnostnému a obradovému odevu len slobodné dievky a dievčatá.

čepiec/čapec – pokrývka hláv vydatých žien

kvietečkoví (ručník, sukňa, šaty) – z rôznofarebného bavlneného plátna s drobným rastlinným alebo geometrickým opakujúcim sa vzorom. V prípade ručníkov malo plátno biely alebo bledý podklad, v prípade sukní a blúzok jednofarebný. Tieto látky sa začali používať začiatkom 20. storočia s rozvojom a výrobou bavlnených materiálov.

tylanger/tyrangel – typ látky. Tyl s drobnými očkami, niekedy vyšívajú drobným vzorom (ručne alebo strojovo).

copki – typ účesu pod ručník aj čapec

krajka – užší pás priemyselnej čipky, kupovaný materiál

čipka/cipka – tylová paličkovaná čipka. Ručne vyrábaná čipka najmä v Krajnom a Brezovej pod Bradlom. Niektoré ženy sa špecializovali na jej výrobu na zákazku vo viacerých vzoroch ako metrážny výrobok. Snahou bolo mať na odevnom komplete čipky s rovnakým vzorom. Prvok Tylová paličkovaná čipka Myjavskej pahorkatiny je zapísaný od roku 2016 v Reprezentatívnom zozname národného kultúrneho dedičstva Slovenska.

uvazovačka – žena, ktorá viazala ženám ručníky a čapce. Starala sa aj o biele časti odevu (rukávce, kasanice).

Odevný kontext

Batoľatá a najmenšie deti do 1 roka nosievali na hlave zdobený čepček. Dievčatá nosili na bežný deň vlasy učesané do dvoch vrkočov, ktoré mohli byť ďalej upravené ako *copki*. Naviazaný ručník nosili dievčatá na sviatočné príležitosti aj do školy. Nosili aj nenaškrobené ručníky, preložené okolo hrdla a uviazané v zadnej časti krku alebo pod bradou.

Žiaci školy na myjavských kopaniciach (Poriadie), nedatované

Dievčenský účes, rekonštrukcia

Typ ručníka, resp. materiál použitý na jeho výrobu, závisel od typu odevu, ku ktorému sa nosil. K odevu na bežný deň či zábavu sa nosili *kvietčkové* ručníky. Takýto odev na bežný deň pozostával z *rubáča*, rukávco, *prucla*, zo sukne a z ručníka. Od druhej tretiny 20. storočia sa rukávce a *prucl* začali nahrádzať blúzkami zo vzorovanej bavlny.

Dievky v odevu na všedný deň, Rudník, 40. roky 20. storočia

Dievky v odevu na všedný deň, Brestovec, 2. tretina 20. storočia

Odev na slávnostné a obradové príležitosti pozostával z tylangrového ručníka alebo *čapca* lemovaného tylovou paličkovanou čipkou, z *rubáča*, rukávcov, *prucla*, kasanice a fertuchy.

Dievky vo sviatočnom odeve, Vrbovce, 2. tretina 20. storočia

Nevesta (v strede) s družicami, Rudník, 50. roky 20. storočia

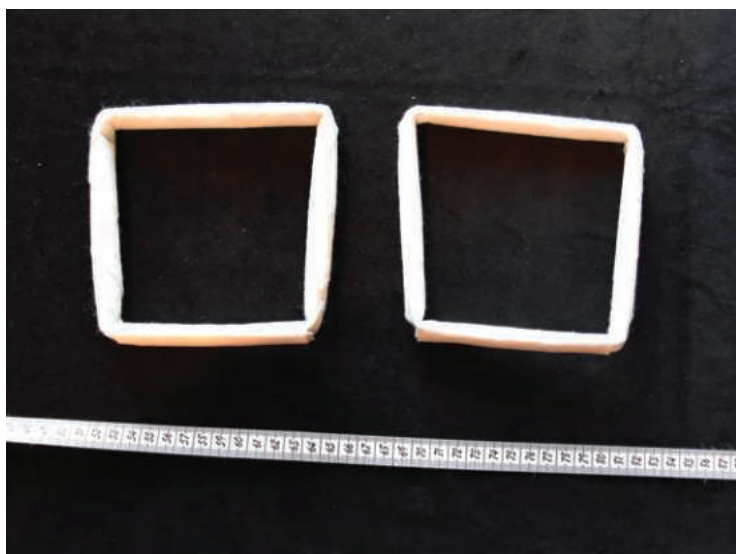
K pracovnému odevu na všedný deň nosili slobodné dievky aj ženy *kvietečkoví* ručník. Na ručníku mohla byť prišitá 2-3 cm *krajka*. Ručník pre slobodné a mladé ženy bol bledších farieb, pre staršie ženy tmavších farieb. Vzory na ručníkoch a ich farebnosť sa v myjavskej oblasti mierne odlišovali. Vo Vrbovciach a na ich kopaniciach sa nosili ručníky s výraznejšími farbami ako v ostatných častiach regiónu.

Na slávnostné a obradové príležitosti sa nosili vyšívané tylangrové biele ručníky. Výšivka rastlinných motívov tenkou bielou niťou bola umiestnená v rohoch ručníka, prípadne nad čelom. Ručníky s paličkovanou čipkou umiestnenou po obvode ručníka boli určené na slávnostné príležitosti počas pôstu. Tieto ručníky neboli vyšívané. Až neskôr sa začali používať oba typy ručníkov bez rozdielu.

Čelenka tylangrových *čapcov* bola lemovaná tylovou paličkovanou čipkou. Nad touto čelenkou mohla byť umiestnená výšivka s rastlinnými alebo drobnými motívami (bodky), podobne ako na skladanom dienku. Šírka čipky a bohatosť výšivky vyjadrovali sociálne postavenie a ekonomické zabezpečenie nositeľky. Viac k odevu na www.folklornamapa.sk.

Účes pod ručník a čapec

Pod ručník aj čapec sa nosil rovnaký typ účesu – *copki* –, ktorý sa v oblasti mierne líšil. Účes závisel od hrúbky, dĺžky a kvality vlasov. Ak bolo vlasov na *copki* dosť, podložky sa nedávali. Ak ich bolo menej, tak sa dopĺňali. Podľa hustoty vlasov sa na udržanie tvaru ručníka alebo čapca na hlave používali aj „umelé“ *copki*. Umelé *copki* mohli byť z drevok, povriesel, papiera, drôtu obmotaného gázou a vytvárané tak, aby vytvárali štvorec. **Dôležitý je štvorcový tvar finálneho účesu, vďaka nemu ručník ostane na mieste i bez množstva sponiek a udrží si aj svoj tvar.**

Papierová konštrukcia na *copki*, Košariská, koniec 20. storočia

Šlochana – spodná pokrývka hlavy

Pre súčasné potreby folklórnych kolektívov a rýchleho prezliekania na vystúpeniach odporúčame namiesto *copkov* plošný drdol v strede temena. Základným účesom je jeden alebo dva vrkoče bez vrchnej gumičky – bola by príliš vystúpená, čím by deformovala zadnú stranu ručníka alebo čapca. V prípade potreby je možné účes zafixovať aj spodnou pokrývkou hlavy, ktorú možno vyrobiť. *Šlochana* je vyrobená z plátna, pokrýva celé vlasy a na temene má výstuž z umelých *copkov*. Upevňuje sa šnúrkou, ktorá sa omotá okolo hlavy a uviaže na zátylku. *Šlochana* sa v tradičnom prostredí nepoužívala. V súčasnosti sa používa ako pomôcka pod ručník alebo čapec, ako aj pri samotnom viazaní ručníkov.

Ženský účes, Brestovec, 2016

Ženský účes, rekonštrukcia, Vrbovce, 2016

Dievčenský účes, rekonštrukcia, Vrbovce, 2016

Ručník

Materiál

V minulosti si ženy látku na ručníky kupovali na jarmokoch. Dnes sa látky na ručník dajú zohnať v metrovom textile, prípadne v e-shopoch (pozri webstránky, s. 25).

Na *kvietkové* ručníky je vhodná jemná bavlna s nízkou gramážou. Vzor na látke by mal byť na bielom/bledom podklade, vzory by mali byť drobné, jedno- alebo viacfarebné. Farebnosť a vzor pracovných ručníkov záviseli aj od lokality, ako uvádzame vyššie.

Pracovné ručníky, Veľká Myjava, 20. storočie

Pracovné ručníky, Vrbovce, 20. storočie

Rozmery

Rozmery ručníkov sa líšili podľa materiálu (a teda príležitosti na nosenie) aj podľa lokality. Ich rozmery boli pohyblivé, nemali presný ani štandardizovaný rozmer, prispôbovali sa veľkosti hlavy nositeľky.

Kvietečkové ručníky sa zvyčajne pohybovali v rozmeroch približne 73 x 73 cm – 76 x 76 cm, tylangrové mali približne 96 x 96 cm – 100 x 100 cm a tylangrové z Krajného až 110 x 110 cm.

Starostlivosť

Pranie

Pralo sa vždy viacero ručníkov naraz. Ručníky je potrebné prať v čistom prášku bez aviváže. Ak je ručník zažltnutý, je dobré namydliť ho žltčovým mydlom, dať vymočiť a prípadne vyvariť. Toto je možné len v prípade novších látok, staré tylangrové ručníky by sa mohli rozpadnúť. Ručníky je potrebné dokonale vyprať a vyžmýkať, aby na nich nezostal žiaden škrob z predchádzajúceho škrobenia.

Novšie látky je možné prať aj v práčke na nižších stupňoch a vysokých otáčkach. Pri *kvietečkových* ručníkoch je potrebné najskôr vyskúšať, či farba nepúšťa. Pranie starších (nie starých) tylangrových ručníkov v práčke je nutné zhodnotiť podľa stavu materiálu.

Škrobenie

Na škrobenie je najvhodnejší čistý pšeničný škrob bez prímеси. Zo škrobu s prímесou ručníky zažltnú alebo škrob dobre nechytia.

V prípade starších tylangrových ručníkov zmiešame škrob s teplou vodou v pomere 1 : 1, pretože na starší typ tylu škrob horšie chytá. V prípade novších látok ho zmiešame v pomere 1 : 2 v prospech vody. Škrob vo vode musíme poriadne rozšľahať, aby tam nezostali hrudky. Ak bude zmes príliš hustá, zriedime ju vodou. V tejto zmesi ručník vymáčame, necháme chvíľu pôsobiť (pár sekúnd) a poriadne vyžmýkame – nesmie v ňom zostať voda. Ak ručník zostane namočený v škrobe dlhší čas, zo škrobu sa vytvoria hrudky. V čistej vode ho už viac nepláchame ani ho nesusíme.

Žehlenie

Ručníky je dobré žehliť na väčšej ploche, aby sa dali rozťahnuť a skontrolovať ich rozmery. Na stôl si nachystáme dve čisté plachty – spodnú a vrchnú –, misku s vodou a tuhé mydlo na pranie (bez prímiesí). Ručníky (aj *čapce*) žehlíme žehličkou bez naparovania.

Mokrý naškrobený ručník rozprestrieme lícnou stranou dolu na čistú plachtu a rozťahneme ho do potrebného štvorcového tvaru, začíname rohmi. Dobrou pomôckou sú predkreslené čiary na plachte. V priebehu žehlenia je vhodné jednotlivé strany ručníka aj merať, aby bol naozaj štvorcový, inak sa nebude dať poskladať ani uviazať. Pozornosť venujeme aj čipke na okrajoch ručníka. Žehlička musí byť dostatočne horúca, aby sa prebytočná voda žehlením postupne z ručníka odparovala.

Keď je ručník rozprestretý, namočíme si ruky vo vode s rozpusteným žlčovým mydlom a ručník uhladíme. Je potrebné prejsť po každom mieste ručníka. Mydlo zabezpečí, že škrob sa počas žehlenia nebude na žehličku lepiť.

Počas žehlenia ručníky nenaparujeme. Povrch žehličky musí byť absolútne čistý. Začíname žehliť od krajov smerom von, vyrovnávame čipku. V tejto fáze je možné ručník ešte trochu ponaťahovať do potrebnej veľkosti aj rozmeru. Po látke žehličkou len jazdíme, nepritláčame, nestojíme. Je potrebné prejsť po každom mieste látky, v opačnom prípade dané miesto po uschnutí zmäkne a ručník sa nebude dať pekne uviazať. Suchý vyžehlený škrob sa na látke ligoce. Ožehlený ručník opatrne stiahneme z plachty a poskladáme.

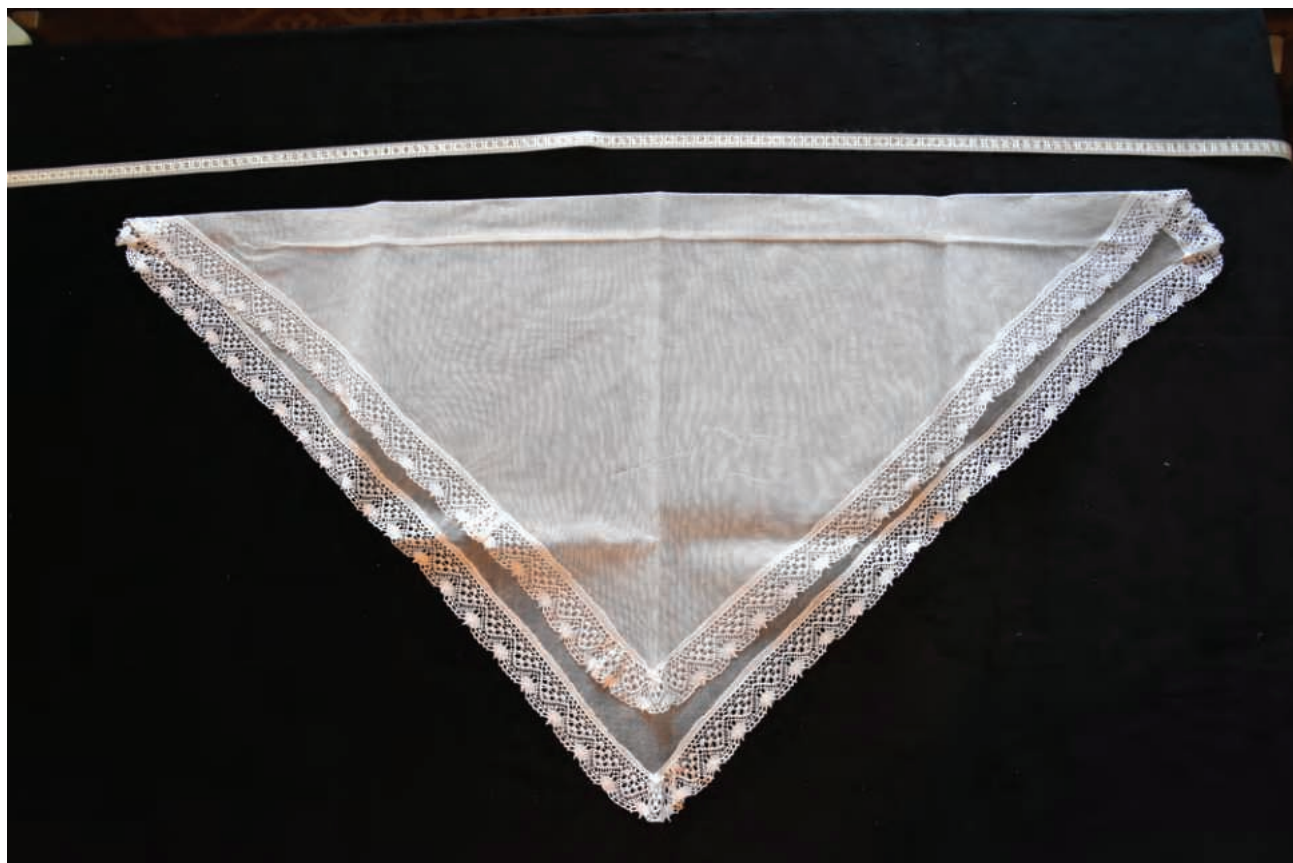
Skladanie

Ručník musí mať štvorcový tvar. Zložíme ho do trojuholníka. Z vrchnej strany látky založíme cca 3 cm pás látky. Toto založenie spevní namáhanú časť uviazaného ručníka nad čelom (pozri *Postup skladania ručníka 2*). Pri skladaní na hlave to bude vnútorná časť ručníka, založenie nebude vidno. Prežehlíme založenie aj zvyšok látky.

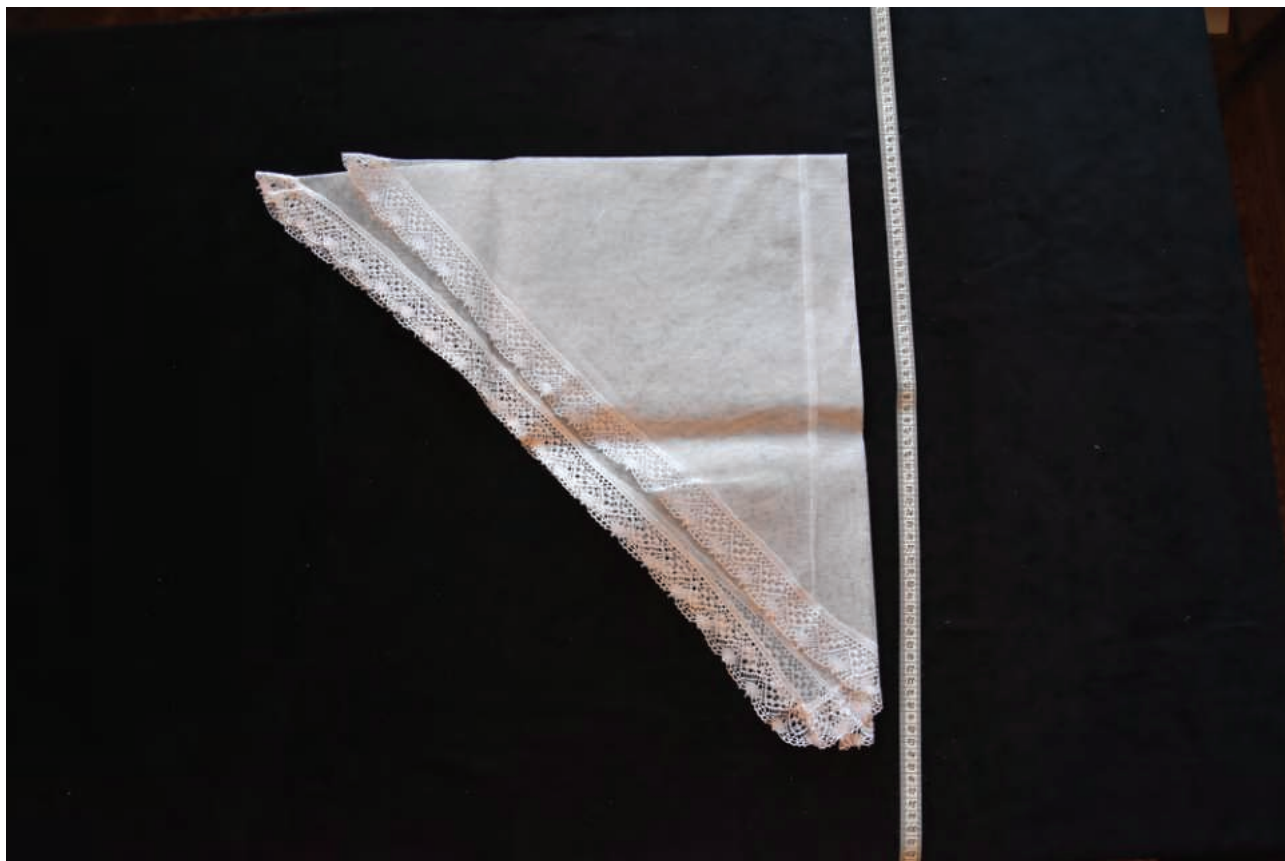
Trojuholníkový ručník preložíme na polovicu tak, aby založený zámik bol na lícovej strane. Uprostred sa tak vytvorí z preloženia vodiaca línia, ktorá nám bude nápomocná pri viazaní. Ručník máme teraz dvakrát preložený na polovicu. Ďalším krokom bude preloženie rohov tak, aby sme z trojuholníka vytvorili obdĺžnik (pozri *Postup skladania ručníka 3 a 4*). Znovu ho preložíme na polovicu (rohové k sebe) a prežehlíme. Rohy prežehlíme samostatne. Je možné prežehliť ich aj neskôr, po uviazaní ručníka. Rohy trojuholníka preložíme do stredu. Takto poskladaný ručník necháme na rovnej ploche ešte dosušiť. Je vhodné ručník položiť na plech na pečenie a dať cez noc na pec alebo radiátor.

Postup skladania ručníka 1

Postup skladania ručníka 2

Postup skladania ručníka 3

Postup skladania ručníka 4

Ručník je vhodné poskladať aj tesne pred viazaním. Sklady vytvoria vodiace línie, ktoré nám pomôžu pri jeho uväzovaní.

Viazanie

Viazanie ručníka sa v jednotlivých častiach myjavskej oblasti líši. Najvýraznejší rozdiel je medzi lubinským, staroturianskym a myjavským typom. V rámci myjavského typu ručníka rozlišujeme viazanie z Vrbovíc a okolia Veľkej Myjavy, z Krajného a okolia Brezovej pod Bradlom. V rámci konkrétnej obce alebo skupiny kopaníc bývali *uvazovačky*. Stretávali sa u nich viaceré ženy a dávali si naviazať aj niekoľko ručníkov naraz.

Uvazovačka pri viazaní ručníka, Myjava, okolo roku 1970, Múzeum Slovenských národných rád

Uchá ručníka pôvodne ležali na chrbte (pozri Bodnár, 1911, str. 220 – 221). Postupne, s dostupnosťou priemyselného škrobu, začali ženy ručníky škrobiť tuhšie a ich uchá aj dvíhať (ako napríklad na fotografii družíc z Rudníka na nasledujúcej strane). Vertikálne začala uchá vypínať až v 70. rokoch 20. storočia krojárka FS Kopaničiar Katarína Jakubcová, aby tanečníckam pri náročných choreografiách nezavadzali a príliš neposkakovali. Pripínala ich špendlíkmi vyššie k hlave.

Viacgeneračná rodina Štefunková - Krčová, Stará Myjava, 1940

Dievky v ručníkoch, Košariská,
2. tretina 20. storočia

Žena v ručníku, Krajné, 2. tretina 20. storočia

Družice, Rudník, 50. roky 20. storočia

Dievka v ručníku, Vrbovce, nedatované

Dievka v ručníku, FS Brezová, 2017. foto: Ján Mikulčík

Dievka v ručníku, FS Kopaničiar, 2017. Uchá viazané nahor pre potreby FS.
foto: Simona photographer

Kvietečkové ručníky používané na bežný deň sa v niektorých prípadoch nemuseli škrobiť, vtedy sa uviazali pod bradou na *bapku* alebo sa preložili okolo hrdla a uviazali na zátylku. Takto ich nosili aj školopovinné deti.

Žiaci školy na myjavských kopaniciach (Polianka), školský rok 1930/1931

Starostlivosť o naviazaný ručník a jeho skladovanie

Ak si dala žena u *uvazovačky* naviazať viacero ručníkov naraz, mala ich uložené na skrini alebo na truhlici. Keď ten, ktorý nosila, zmäkol a stratil tvar, rozviazala ho a nosila ďalší. Čisté, naškrobené a nenaviazané ručníky mala poskladané a uložené v skrini alebo v truhlici.

Najvhodnejšou formou, ako skladovať naviazaný ručník v podmienkach folklórneho súboru, je vypchať jeho vnútro (spolu s *copkami*) tak, aby sa čo najlepšie udržal jeho tvar (oblá čelenka, rovné štvorcové dienko), a vložiť ho do dostatočne veľkej krabice alebo košíka, a to tak, aby nebola deformovaná žiadna jeho časť (rohy, spodný cíp, čelenka ani dienko).

Dobre naškrobený a uviazaný ručník by mal držať tvar niekoľko mesiacov až rokov. Závisí to, samozrejme, od jeho skladovania (vo vlhkom prostredí škrob povolí), zaobchádzania s ním (krčenie alebo deformovanie) a podmienok počas vystúpenia. Ak ručník začne strácať tvar alebo zmäkne, je vhodné znovu ho opráť, naškrobiť a nanovo uviazať.

Čepiec/čapec

Starostlivosť o *čapce* je podobná ako pri ručníkoch, no napriek tomu si niektoré kroky zopakujeme a podrobnejšie vysvetlíme.

Materiál a zdobenie

Čapec sa zhotovoval z bieleho tylu. Mladšie ženy nosili *čapec* vyšívajú na predničke (tylová časť nad čipkou) a dienuku bielou niťou. Čím bola žena mladšia, tým mala na predničke prišitú širšiu čipku (vravelo sa, že mladej žene tesne po sobáší staršie ženy túto čipku sťahovali hlboko nad čelo, aby vraj nepozerala za inými mužmi). Staré ženy nosili *čapec* nevyšívajú a s užšou čipkou. Bohaté ženy nosili čipku širšiu a drahšiu. *Čapec* sa zdobil okolo dienkupovanou bielou vyšívajú alebo hladkou bavlnenou stuhou. Jej dĺžka bola približne 2,5 – 3 m. Pod dienkou sa zaviazala na menšiu mašľu a jej konce viseli až do polovice chrbta alebo po pás (podľa dĺžky stuhy). Dienko čepca bolo zdobené výšivkou. Mladé a majetné ženy mali výšivku bohatú, staršie a chudobnejšie ženy menej bohatú. Čepce na obdobie smútku alebo pre staré ženy boli bez výšivky.

Stuhy na *čapec*, Košariská

Starostlivosť

Pranie, škrobenie

Pri praní *čapca* postupujeme rovnako ako pri ručníku (bez aviváže, vyprať všetok starý škrob). Pri škrobení zmiešame škrob so studenou vodou v pomere 1 : 2. Perieme a škrobíme bez šnúrky. *Čapec* musí škrob nasať, preto ho vymáčame, ale nedávame odstáť. Dôkladne vyžmýkame, nepláchame ani nenecháme vyschnúť.

Žehlenie

Čapec žehlíme z rubovej strany, začíname od čelenky. Čipku a čelenku rozprestrieme na plachtu a čipku prstami vyrovnáme. Je potrebné označiť si stredný zúbok, pretože od neho sa v prípade *čapcov* z Veľkej Myjavy odvíja zatočenie čipky na krajoch a mal by byť v jednej rovine s výšivkou na čelenke (ak ju *čapec* má).

Čiastočne rozložený *čapec*, Košariská

Žehličkou najskôr prejdeme pás látky, na ktorom je prišitá čipka – pásik sa nám prilepí o plachtu, vďaka čomu bude aj samotná čipka stabilná a bude sa dobre žehliť. Následne prežehlíme zvyšok tylovej čelenky s výšivkou až po dienko.

Čipku žehlíme od vnútorného okraja cez zúbky smerom von. Bočné kraje čipky vytvarujeme rovnako a rovnomerne na oboch stranách (na každej strane musí byť zahnutý na rovnaký počet zúbkov). Ak sa čipka pokrčí a prichytí o seba, je nutné rýchlo ju oddeliť, aby škrob na nej neuschol a mohli sme ju ďalej žehliť.

Keď máme čipku napoly ožehlenú a nie je ešte celkom suchá, oddelíme *čapec* od plachty, znova ponaprávame zúbky čipky, aby bol vzor dobre viditeľný a rovný, a opäť zažehlíme úplne do sucha. Je potrebné, aby bola táto časť *čapca* úplne tvrdá, potom čipka pekne stojí okolo tváre. Keď sa škrob na čipke leskne, je suchá a tvrdá, oddelíme ju od plachty a ideme žehliť a skladať dienko.

Dienko rozložíme na plachtu. Vyšívanie na ňom je väčšinou sústredené do piatich pásov. Začíname od stredného. Prichytíme si spoj medzi dienkou a čelenkou a spodný okraj stredného vyšívaného pásu a látku jemne roztiahneme. Vyrovnáme tento kúsok dienska od spodného okraja až po zošitú časť a prežehlíme celú plochu až po ďalšiu výšivku. Látka by mala byť po ožehnutí úplne rovná a hladká. Takto postupujeme po výšivkových pásoch až k vonkajšiemu okraju. Dienko z plachty stiahneme a rovnakým postupom pokračujeme na druhej strane dienska. Ak sú na dienkou záhyby, povyrovnávame ich a prežehlíme, škrob by nemal byť ešte úplne suchý.

Ožehlený *čapec* pretočíme na lícnu stranu. Dienko začíname skladať od krajného pásu výšivky. Zložíme ho na šírku výšivky, spodný okraj nesmie pretŕčať, priebežne vyrovnávame a upravujeme hornú časť dienska (pri spoji s čelenkou). Záhyb prežehlíme až po spoj. Aj susednú výšivku založíme podľa jej šírky a priložíme ku kraju už založenej, prežehlíme. Takto postupujeme až do konca. Sklady sa budú v hornej časti ukladať aj samy, pretože sú tak zošité s čelenkou. Nežehlíme úplne do sucha, aby sme nerovnosti mohli neskôr upraviť.

Skladanie a skladovanie

Čapec skladáme prevrátený naruby nasledujúcim spôsobom:

Z rubovej strany zložíme čipky k sebe na polovicu. Okraje čipky musia k sebe presne pasovať, rovnako ako aj ostatné časti (výšivka, spoje, okraje aj spoje dienska s čelenkou). Ak čipka nesedí, navlhčenými prstami ju môžeme dotvarovať, pričom začíname od spodných bočných krajov. Dôležitá je najmä výška jednotlivých zubov čipky a ich bočné okrajové oblúkové zakončenie. Škrob by ešte stále nemal byť úplne zaschnutý. Keď všetko sedí, ako má, čipku prežehlíme. Dôležitý je najmä spoj medzi čipkou a čelenkou a zalomenie čipky, ktoré taktiež prežehlíme, aby sa pri uviazaní *čapca* vytvoril nad čelom „zobáčik“, ktorý dotvára celkový vzhľad *čapca*. Prežehlíme aj zvyšnú časť čelenky.

Celé naskladané dienko preložíme na čelenku tak, že spojovacia látka (spája dienko a čelenku) je pozdĺžne preložená na polovicu a vodorovná. V hornej časti sa nám týmto preložením na čelenke vytvorí trojuholník. Dienko poskladáme podľa prežehlených skladov, podľa potreby znovu zažehlíme.

Takto poskladaný *čapec* sa samostatne dosuší na plechu na radiátore alebo peci. Do vyžehleného a naskladaného *čapca* navlečíme šnúrku a uložíme ho napríklad do krabičky na rovnú plochu. Ak sú nitky na prevliekanie šnúrky prilepené škrobom, jemne ich oddelíme vlhkými rukami.

Zložený *čapec*, Košariská

Viazanie

V minulosti si ženy *čapce* uväzovali na hlavu spoločne v nedeľu alebo vo sviatok ráno u *uvazovačky* a spolu potom išli do kostola.

Základným účesom pod *čapec* boli *copki*, tak ako pri ručníku. *Čapec* sa nosil s *copkami*, prípadne s výstužou, aby držal svoj štvorcový tvar. Pre súčasné potreby je vhodnou pomôckou *šlochana* – pokrývka hlavy, ktorú opisujeme vyššie.

Čapec sa zakladá na hlavu tak, aby čipka na niekoľko centimetrov prekryvala čelo. Dienko sa na zátylku utiahne šnúrkou. V prípade *čapca* z Veľkej Myjavy, Krajného a Brezovej pod Bradlom pripevníme bočné kraje čipky špendlíkom o pevnejší kus látky medzi čipkou a čelenkou čepca tak, aby sa vytvorili uchá. Čipka na čapci z Vrboviec je jemne naskladaná tak, aby splývala popri tvári. Okolo vystuženého dienkera uviažeme bielu stuhu tak, že ju jedenkrát obtočíme okolo dienkera a na zátylku uviažeme na mašľu. Uchá mašle sú malé a konce visia približne do polovice chrbta – závisí od dĺžky stuhy.

Alžbeta Podmajerská v *čapci*,
Turá Lúka, 2. tretina 20. storočia

Žena v *čapci*, Jablonka,
2. tretina 20. storočia

Odporúčané stránky a literatúra

Publikácie:

- BODNÁR, J.: Myjava. [online] Myjava : Kníhtlačiareň Daniela Pažického 1911. 525 s. Vydavateľ digitálneho vyhotovenia: Zlatý fond denníka SME : 2018. [cit. 18. 2. 2022] Dostupné na: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1951/Bodnar_Myjava/1
- DUGÁČEK, M. – GÁLIK, J.: Myjava. Bratislava : Obzor 1985. 490 s.
- GAZDÍKOVÁ, A.: Ženské čepce v ľudovom odeve. Klasifikácia na základe zbierok múzeí na Slovensku. Martin : Osveta 1991. 119 s. ISBN 80-217-0291-5.
- KOMOROVSKÝ, J.: Tradičná svadba u Slovanov. Bratislava : Univerzita Komenského 1976. 308 s.

Webstránky:

- Youtubový kanál CTK Myjava
- Youtubový kanál MFF Myjava
- <https://www.ludovakultura.sk/encyklopedia/>
- www.folklornamapa.sk
- www.kroje.cz
- www.polartek.sk

Iné:

- Z čipky kedysi vedeli vyčítať vek aj postavenie ženy – youtubový kanál SME: <https://www.youtube.com/watch?v=wuXPSwDaddA>

**CENTRUM TRADIČNEJ
KULTÚRY V MYJAVE**